

uiting, doordat een van de voornaamsten onder hen zich rechtstreeks tegen den prediker van onderwerping (Jeremia) keert. Dat is Hananja. Hij beweert er zeker van te zijn, dat de Heere zelf het juk van den koning van Babel verbroken wil, dat Babels val aanstaande is. Over twee jaar is het zeker met Babel gedaan. En om zijn stoute bewering kracht bij te zetten, neemt Hananja Jeremia het door dezen gedragen juk van den hals „en breekt het stuk, ten teeken, dat Babel's overheersching een einde zal nemen“ (47). Eerst gaat Jeremia daarna „zweigend zijns wegs“ (47), maar op 's Heeren bevel keert hij straks „op zijn schreden terug“ (48), om Hananja, inmiddels „door een bewonderende menigte omringd“, een harde boodschap te brengen: „hij — Hananja — moge het houten juk van Jeremia hebben gebroken, door die daad heeft hij niets anders gedaan dan een ijzeren ervoor in de plaats te stellen... Wanneer Hananja en zijn medestanders het houten juk, zinnebeeld van de onderwerping aan Babel, breken, en dus een opstand tegen Babel uitlokken, dan zal daarvan het gevolg slechts zijn, dat deze opstand wordt neergeslagen, en hunne banden hechter worden dan ooit“. De HEERE heeft aan Nebukadnezar de heerschappij over al deze — nu op verzet broedende — volken gegeven, en daarmee op hun hals gelegd een ijzeren, onverbreekelijk juk. Daarom zullen zij hem dienstbaar zijn, of ze willen of niet“ (Aalders, 48).

...

Aan deze geschiedenis heeft Prof. Dr J. Cramer, hoogleeraar te Utrecht, in een bij Kemink & Zoon, te Utrecht in 1887 verschenen brochure gedacht. Hij richtte toen „een woord tot de gemeenten en hare kerkeraden“ onder den titel „Het Houten en het Ijzeren Juk“. Deze brochure zocht gemeenten en kerkeraden in de Ned. Herv. Kerk te raken, en haar leden te waarschuwen tegen de doleantie en haar door hem verwachte kwade gevolgen. Als motto stelde Prof. Cramer boven zijn geschrift de nog oude statenvertaling: „houten jukken hebt gij verbroken, nu zult gij in plaats van die ijzeren jukken maken“. Het wordt uit de lezing van de brochure van Dr Cramer niet duidelijk, of hij de opvatting van de Kantlekenaren deelt, die den tekst aldus verklaren: „houten jukken hebt gij, o Hananja, verbroken, nu zult gij, o Jeremia, in plaats van die ijzeren jukken maken.“ In elk geval doet het er niet veel toe, hoe Prof. Cramer zich de uitlegging van deze plaats heeft ingedacht; Prof. Dr G. Ch. Aalders vertaalt: „houten jukken hebt gij gebroken, en in de plaats daarvan ijzeren jukken gemaakt“.

Geen wonder intusschen, dat Prof. Cramer aan deze woorden van Jeremia herinnerd werd in de dagen der doleantie: de term „het synodale juk“ was immers toen niet van de lucht. „In de laatste weken“ — zoo begint de hoogleeraar zijn brochure — „heeft men telkens in „De Standaard“ kunnen lezen: „Ook de gemeente... heeft het juk der Synodale hiërarchie afgeworpen“. Maar met een inderdaad geestige wending staat nu de hoogleeraar Cramer den „Hananja“ van „De Standaard“ — Hananja-Kuyper — te woord; de mantel van Jeremia is daarbij om de schouders van Cramer geslagen; waarbij men voorts niet te nauwkeurig de vergelijking uit te spinnen heeft; want de hoogleeraar Cramer draagt voorloopig zijn „houten“-synodale-juk nog met gerust gemoed.

Zijn houden juk, het synodale, zeiden we.

Want een ander juk, en dat zal dan het „ijzeren“ zijn, ziet hij reeds op de schouders van de doleerenden, en de straks met hen in kerkverband saamgekomenen drukken.

Dit „ijzeren juk“ is b.v. voor een predikant der doleerenden — naar Prof. Cramer vreest — „de druk van leeraar te zijn in een vrije gemeente“. Als er eens door zijn kerkeraad besloten wordt, zich aan de door de doleerende kerken aangenomen kerkorde te onttrekken, wat dan? In zoo'n geval heeft de predikant in kwestie „dan alleen over geen juk te klagen, wanneer hij met den Kerkeraad mede gaat. Doet hij dat niet, dan heeft hij zeker vrijheid om heen te gaan. Benijdenswaardige vrijheid!“ roept Cramer uit. (21). Ook andere kerkeraadsleden loopen gevaar. Een kerkeraad kan de kerkorde veranderen, en daarin beslissen voor de gansche gemeente. „Misschien zullen die kerkeraadsleden, die dan op hunne beurt protesteeren, reden vinden, om terug te denken aan den goeden ouden tijd, toen zij leefden onder een Reglement, dat hen tegen tyrannie beschermde“ (23).

Niet alleen voor predikanten en andere kerkeraadsleden, doch ook voor „de gemeente“ ziet de schrijver een ijzeren juk dreigen bij de „doleerenden“.

„Le vrije stemming der gemeente (voor kerkeraadsverkiezingen) is eene gunst, die hij (de kerkeraad) ieder oogenblik kan terugnemen. Als hij vreest, dat er een verkeerde geest door komt in zijn midden, houdt hij de keuze aan zich.... Mij dunkt, dat ieder, die onpartijdig is zal moeten toestemmen, dat de gemeente, wat het dragen van een juk betreft, er niet op vooruit gaat met de nieuwe orde van zaken“ (24).

Ook als de Schrijver denkt aan een mogelijke vereeniging tusschen doleerenden en christelijke gereformeerden, vreest hij, dat het ijzeren juk zich zal laten voelen. Want het kerkelijke reglement der Chr. Gereformeerden staat den doleerenden volstrekt niet aan. De Chr. Geref. Kerk van haar kant echter „zal zich wel tienmaal bedenken, voordat zij den hand, die de gemeenten (in dat reglement) aan elkander bindt, verbreekt... Zoo zal dan, als de „doleerende“ gemeenten zich aan hare leidlieden houden, het ijzeren juk, waarvan ik boven sprak, op haar, op de minderheden in hare kerkeraden, en vooral op hare predikanten blijven rusten... Alleen als zij zich vereenigen met de bestaande Chr. Geref. Kerk, die dan haar reglement zal hebben te behouden, „zullen zij... vrij blijven van het ijzeren juk van willekeur en anarchie“.

Tot zoover de hoogleeraar Cramer.

We zijn thans vijftig jaren verder. Het reglement der Chr. Geref. Kerk is afgeschaft, de vereeniging is gekomen; het ijzeren juk had dus al heel lang moeten drukken, op ons aller schouder, indien deze profeet goed gezien had.

Maar hij heeft dat niet gedaan. Want de vragen van het gereformeerde kerkrecht heeft hij niet scherp gesteld, en de verhouding tusschen plaatselijke kerken en „meerdere vergaderingen“ niet gezien, zooals zij sinds 1886—1892 bij de gereformeerden zijn ingedacht en vastgelegd.

Toch meene men niet, dat de kwestie, die hij met zijn dilemma van „houten of ijzeren juk“ gesteld heeft, van de baan is. Het debat tusschen de Heeren Dr J. van Lonkhuyzen en Prof. Dr H. H. Kuyper inzake het recht der „meerdere vergaderingen“, bepaaldelijk ten aanzien van het afzetten van kerkeraden, of van een deel daarvan is nog niet van zijn actualiteit beroofd. Te meer niet, waar inzake de vraag, of de plaatselijke kerk, aler tot tuchttoefening over N.S.B.-ers en andere politieke dissenters over te gaan, een uitspraak der generale synode afwachten moet, ja dan neen. De inaugurele oratie van Prof. Dr D. Nauta stelde, sprekende over Apollonius, de bevoegdheid van meerdere vergaderingen, ook ter afzetting van ontrouwe kerkeraadsleden, althans uit historische overweging, aan de orde. Zien wij wel, dan is het door Dr F. L. Rutgers gestelde kerkrechtelijke principe van de vrijheid der plaatselijke kerk min of meer in geding gekomen. Ook dit vraagpunt zal dus de aandacht hebben moeten, als wij ons zelf confronteeren met de mannen van 1886. In den grond is het geen kwestie van een „juk“-dragen, maar van het oefenen van „de vrijheid“ die in Christus is. En daarbij rijst dan de vraag, aan wie de vrijheid, om in Christus' naam te handelen, eigenlijk is verleend.

Het gaat na 1936 nog steeds om „het kerkrecht der doleantie“.

K. S.

*Het gevaar zit in dat gesluierd Pantheïsme, dat u influistert, hoe „niets mag gemaakt, maar alles moet groeien“; hoe ook zonder de ingrijping der tucht „de waarheid vanzelf wel de leugen overwinnen zal“; hoe „een deel van waarheid in elke dwaling schuilt en dies aan die dwaling tijd dient gelaten, om haar waarheidskiem te ontwikkelen“, en wat zoetelijk verleidende phrasen er meer zijn, om ons te bekoren door het schoon van een ongestoord en dus uitziend proces, waarin alles gemengd en vermengd ligt....*

Kuyper, IJzer en Leem, 25.

## De Doleantie en de Vrije Universiteit.

Al zullen straks in 's lands hoofdstad, Amsterdam, de Doleantie-herdenkingen plaats vinden, toch zullen niettemin onze gedachten daarbij herhaaldelijk uitgaan naar dat kleine, onaanzienlijke plekje daar ergens op de Veluwe, dat zoo nauw met onze gedachtenisvering verbonden is: het Geldersche dorpje Kootwijk.

„Kootik“, zoo spot een oud rijmpje, „is een daarp, Mit zeuven huizen en 'n kaark“. Maar het was in die „kaark“ en in dat „daarp“, dat God door menschen groote daden begonnen is te doen, die wij dankbaar in gedachtenis moeten houden. Meer nog dan het Doleantiegebeuren te Amsterdam, is hetgeen te Kootwijk geschiedde, 50 jaar terug, voor ons artikel van belang. Want hier snijden de lijnen van Doleantie en Vrije Universiteit elkaar.

Met den naam Kootwijk toch is voor ons onmiddellijk verbonden die van Houtzagers, de eerste Candidaat in de Theologie aan de Vrije Universiteit. Hij had bij de stichting den moed gehad zich met nog enkele anderen als student in de theologie te laten inschrijven. Dat vereichte in die dagen geen geringen durf. De Vrije Universiteit mocht zich toen allerminst in de algemeene sympathie verheugen. Met minachtenden spot sprak men, zelfs

in de meest officieele kringen, van haar als van een „Schijn-Universiteit“.)

Hooftstaande menschen, zoo ze haar niet bepaald vijandig gezind waren, durfden toch niet hun geringste waardeering openlijk te laten blijken. Van alle kanten omringden kleineering en verdachtmaking haar.

En toch heeft dit feit niet verhinderd, dat de jonge Universiteit leerlingen kreeg, al was het aantal in het eerst dan ook heel gering. Maar al zou er geen enkele student zich in het album der academie hebben laten inschrijven, dan nog niet zouden de stichters dezer Universiteit hun werk als mislukt hebben beschouwd. Want dat zouden ze, naar Kuyper's krachtige woord, te Utrecht en te Groningen en te Leiden de ziekten der jongelingen gaan zoeken, op de wijze zooals eens Opzoomer Leiden vanuit Utrecht afgebroken heeft en daarna Scholten tien jaar lang de Utrechtsche studenten heeft gevormd, ook al stond hij te Leiden op den kathedraal. De hoofdzak immers was, „dat er een School zij; en dat aan die school zich een kring van mannen vormde, die hun tijd vrij hebben, en er voor leven kunnen, om op wetenschappelijk terrein kerk en land weer naar der vaderen heilige traditie te dienen.“)

Was dan ook indroevig met het onderwijs, inzonderheid in de theologische faculteit, aan de Staatsuniversiteiten gesteld. Vooral sedert 1876, toen de beruchte Hooger-Onderwijswet van regeringswege was afgekondigd, werd de toestand onhoudbaar. Bij de verdediging van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer had de minister er gestaan met het bekende boek, de „Encyclopaedie“ van Prof. Doedes in de hand. Reeds dit feit was sprekend. Want Doedes' beschouwingen over de theologie zijn door en door Schleiermacheriaansch en geheel op empirische en positivische gegevens gegrond, in plaats van op de beginselen der Heilige Schrift gebaseerd. En toen deze beschouwingen de grondslag der wet van het Hooger Onderwijs gingen worden, werd daarmee tegelijkertijd de deur wijd opengezet voor de meest verderfelijke en ontbindende ongelooftheorieën, die er toe leidden moesten en inderdaad geleid hebben, dat de Schrift als beginsel van alle wijsheid werd losgelaten, de dogmatiek en de vakken betreffende de Bediening des Woords van de Universiteiten werden verbannen en heel het Christendom principieel met de andere godsdiensten op één lijn werd geplaatst.2)

Maar zoo werd het voor de Kerken een ramp om uit een dergelijk ongelooft wetenschapsmilieu hun predikanten te moeten ontvangen. En zoo werd het voor de geloovige ouders onmogelijk hun zonen naar zulke Academies te zenden. Bronsveld's bekendichtje, „Moeders klacht“: „Zij hebben hem mij van het harte gescheurd, Met al hun twijfelen en vragen. Mijn jongen, dien ik 'toerst zoo lief heb gehad, En onder het hart heb gedragen,“ drukt uit, wat veler hart vervulde in die dagen, toen zooveel jonge menschen het geloof prijsgaven, waarin ze door hun ouders waren onderwezen. Deze toestanden vooral hebben meegewerkt, dat tot de oprichting van een eigen School voor universitair onderwijs werd overgegaan.

Dit wil echter niet zeggen, dat, toen de Vrije Universiteit maar eenmaal verzeen was, het hart der Christen-ouders, die hun kinderen naar deze inrichting zonden, nu tot enkel rust was gekomen. Integendeel. Nu kwamen er nieuwe en andere zorgen dat hart vervullen. Immers studeeren onder geloovige hoogleeraren was niet genoeg. Het doel der leerlingen was toch vorming voor de praktijk. En was er wel gegronde hoop, dat de straks afgestudeerden een plaats van bestemming konden bereiken? Voor de literatoren en juristen bleven er nog wel kansen. Maar voor de theologen — en zij waren ver in de meerderheid — zag het er donker uit. „Hoe krijgen we ze in de kerk,“ zoo vroeg men zich bezorgd soms af. Welke zijn de vooruitzichten voor de studenten aan de Vrije Universiteit?, dat was de vraag, die herhaaldelijk werd gehoord. Want al werden er stemmen vernomen als die van Beets: in de kerken vrage men niet allereerst waar, maar wat de aanstaande leeraren hebben geleerd, de groote meerderheid der leidende figuren was niet van dat gevoelen.

Wij, die achter de feiten staan, vergeten zoo licht, wat het vorige geslacht in dit opzicht heeft moeten doorworstelen. Was de stichting der Vrije Universiteit een „geloofsstuk“, dan mocht het student zijn aan haar wel een geloofsbeproeving worden genoemd, die licht tot een verzoeking kon worden, zoo men aan de faciliteiten en privileges der Staatsuniversiteiten dacht. Kuyper zelf sprak daarvan in een zijner rectorales: „Uit de faculteit zonder theologie“, zoo sprak hij zijn studenten toe, „loopt een pad naar de kerk, dat geheel geëffend is. Maar hier, waar de Sancta Theologia weer in eere hersteld werd, omringt U, schijnbaar zonder uitweg, een muur.“ Zoo verbloemde de Kuyper zijn leerlingen de ernstige toekomst niet. Maar hij hoopte tegelijkertijd, dat ze door de beproeving van hun geloof gestaald en gehard zouden worden tot mannen, „die als de Old Covenanters, naar Maurice's woord, desnoods met den levenden Duivel man tegen man durfden strijden, mannen, die niet het oog hadden op gemak en rust en de

nuweelen kus inschikkelijk was gericht, n

Die hoop is Dr Ruilmann het, hoe, als e de Vrije Univer ten staat, er ging komt en wijks kerk ree gonnen, waarv ling der Vrije Doleantie tot tegenwerking schriftuurlijke, eischen van d wonderbaar, in Zijn goedg samenkomen einde der eer de magnalia L

Wanneer wikkelen, dan nomen aan t stichters der Kuyper, zijn stuk van D kerkelijke pol Vrije Univeri het synodale telijk, met vo een vooraf Reitsma, in Kerk“, spruk een „gesticht“ kwartier van D kleine gem zijn om een en leeraar te kerk der Dol het synodaal daden voorge kend beeld va een“ 11) Deze lei toonaard bij Kuyper e hunner daden der Vrije Uni er plaats wor

Zooals hij loop der his En ook de t deelen zulke weging van kunstig beda met slimme is onwaar“, z elk onzer the wil uittreden. hun beginsele

lets anders het te eeniger kon of moest De mogelijke in 1870 bij z

„De kerk,“ z leugen, of to bouwen of ve

„De valsche bestuur zal e de leus opne het zelfbel meente ligt

het kerkverba kerken bele komstig hun rein in de ke anders dan als van een

duivelse ge der „Verklare leden gepubli dige tekortko veel wat toe getuigen zij: noch uitgelok

is deze zaak bekennen zij, brek en zond hebben dan bewaard te voor verlooc trouw in onz

Waar blijv knen'ssen d De synodale gnomen hou sterdamschen met haar. Pr haast in da Rutgers leefc van getuigd

Doleantie, da als een verba elk geval, z Univeriteit conflict. 12)

En zoo wi van de Dolea